

ДОКЛАД

на тема:

„Четене с разбиране“

**Изготвил: Кериме Кязим Мустафа – старши
учител в прогимназиален етап**

Четенето е в основата на всяка съзнателна дейност на човека. Неговото формиране е трудна и отговорна задача, пред която е изправен учителят и която изисква търпение и постоянство. В началния етап на основното образование се полагат основите на функционалната грамотност. А тя най-добре се формира през уменията за четене с разбиране.

Явлението четене е сложно и многоаспектно. Необходимостта от обучение в четене се появява с възникване на писмената форма на речта. Четенето обогатява възможностите за речева комуникация и преодолява ограничения като време и пространство, които са характерни за устната реч.

Според Л. Десев „четенето е типично учебно умение, придобивано в процеса на ограмотяване, което осигурява възприемане и разбиране на писмена реч, декодиране на заложените в ръкописни и печатни букви кодове, действия за запознаване със съдържанието на даден текст и разкриване на смисъла му.“

По време на началния етап на основното образование се постига начална грамотност и се полагат основите на функционалната. Има пряка връзка между четенето на книги и грамотността. Четенето с разбиране е в основата на всяка съзнателна дейност на човека. Неговото формиране е трудна и отговорна задача, пред която е изправен учителят и която изисква търпение и постоянство.

Когато един човек е усвоил четенето, той съзнателно извършва няколко действия:

- Чете даден текст с някаква цел.
- Чете текста и разбира прочетеното.
- Свързва прочетеното с усвоени вече знания по темата.
- Анализира прочетеното, извлича новата информация и открива възможности за нейното използване.
- Бързо разпознава думите, така че основното усилие е насочено към разбиране на съдържанието.

Четенето е сложен психо-физиологичен процес, при който зрителните и слуховите анализатори си взаимодействат с центровете, отговарящи за говора и движението. Усвояването на четенето изисква координирано функциониране на всички мозъчни структури. От първостепенно значение за овладяване процеса на четене е оперативното зрително поле- колко букви човек възприема наведнъж. Необходимо е четящият да притежава уменията да контролира движението на очите; информацията, постъпваща по визуален път; да схване смисъла на тази информация; да отдели важното от ненужното в съответствие с целите на четенето. Разбиране смисъла на прочетеното е важен компонент на четивната грамотност. Същността му се изразява в проникване в съдържанието на вече усвоено знание и умение за съотнасянето му към нов контекст. Разбирането е сложен психически и познавателен процес, който според В. Занков се характеризира с две особености:

- разбирането на факти и събития се извършва в по-широк контекст от определените им граници;
- съотнасянето на прочетеното с нашите представи за него.

В когнитивен аспект разбирането е сложен познавателен процес. По отношение на четенето то се изразява в уменията на човек да прочете даден текст, след това да го възприеме и да вникне в съдържанието му и накрая да го вгради в досегашните си знания, отношения и позиции.

Според О. Кузнецов и Л. Хромов разбирането при четене „се свежда до това, в текста да се разбере основната идея, важните думи, кратките фрази, които предопределят текста в следващите страници... като се свържат понятия помежду си и по този начин се образува единна логическа верига от идеи“. В този смисъл можем да заключим, че добър читател не е този който чете бързо, а този, който разбира смисъла на прочетеното.

В психологически аспект Стойка Здравкова отчита, че първоначалното овладяване на сложния процес четене преминава през три етапа:

- *аналитичен;*
- *етап на овладяване на цялостни похвати на четене;*
- *синтетичен етап.*

По време на *аналитичния етап* се овладяват звуковете и буквите, изграждат се умения за синтезирането им в срички и думи. Този етап протича на две степени. През първата се овладяват звуковете и буквите. Методът на оgramотояване изисква посричково четене, а основа четивна единица е буквата. Процесът на четене е бавен, а разбирането се осъществява след прочитането.

Характерно за втората степен на този етап е, че сричката е основната четивна единица. В тази степен се осъществява развитие по посока на синтезиране на сричките в единно цяло. И тук обаче разбирането се случва след прочитането.

Вторият етап е свързан с овладяването на цялостни похвати на четене. Тук се осъществява преход към цялостно възприемане на думата. Има тенденция за използване на смислова догадка, в резултат на което се увеличава скоростта на четене. Все още обаче възприемането и разбирането не се осъществяват в единство.

Трети е етапът на бързото синтетично четене. В него вече са овладени механизмите за възприемане. Вниманието е насочено към съдържанието на прочетеното, защото техническата страна на процеса вече е автоматизирана.

Същността на четенето се характеризира с „...изработване на механизъм за преход от видимото към произносимото.“ Този процес е всъщност декодиране на една знакова система в друга. При него се осъществява преход от „видимото“ – буквата към „произносимото“ – звука. Според О. Кузнецов и Л. Хромов сложният познавателен процес на разбиране при четене се реализира в три аспекта:

- отделяне на смисловите единици (опорни точки);
- антиципация;
- реципация.

При отделянето на смисловите единици, текстът се разделя на части, които се подреждат смислено и така се обособяват неговите опорни точки. Разбират се основната идея, важните думи и ключовите фрази. Определянето на смисловите опорни точки е своеобразен процес на „филтрация и свиване на текста, без да се губи основата. Според психолозите така се задълбочава разбирането и се облекчава запомнянето на материала.

Следващото осмисляне на текста се определя като **антиципация** или предусещане, предвиждане, предположение, което се появява в съзнанието преди възприемането на конкретните неща. Смесловата догадка се основава на началните букви, от които читателят се досеща за думата, по няколко думи – за цялата фраза, а по няколко фрази – за смисъла на целия абзац или текст. Според цитираните автори в този аспект четящият се опира в по-голяма степен на съдържанието на целия текст, а не на отделни думи, защото главното е осмисляне на идеята на съдържанието. Характерно за третия аспект, **реципиацията**, е връщането към прочетеното под въздействие на мислите, възникнали в процеса на четене. Мисленото връщане към текста и свързването му с новия, спомага за още по-дълбоко разбиране на прочетеното.

В становището на Международната асоциация по проблемите на четенето (ИРА) се разграничават две разновидности на четенето – четене за литературни познания (за удоволствие) и четене за добиване и използване на информация (информативно четене). Това обособяване може да се определи като условно, тъй като четенето е единен, интегративен процес. Четенето на нехудожествен текст се отличава със своя прагматичен характер, докато при четенето на художествен текст се акцентира върху духовните ценности на личността. При възприемането на определен текст обикновено информационната и ценностната насоченост се допълват взаимно и не може да се твърди, че съществуват в чист вид.

Процесът на начално четене е насочен към формиране на качествата на четенето, а именно:

- съзнателност – да се разбира отделната дума, да се възприема думата в изречението, изреченията да се осмислят в текста като цялост;
- правилност – точно привеждане на графичната форма в звукова (без изпускане, без замяна, без прибавяне или разместване, правилно поставено ударение);
- бързина – скоростта трябва да е оптимална, за да се осмисля прочетеното;
- изразителност- вярно пресъздаване на текста (интониране, изразително четене, избягване на монотонността).

В четенето с разбиране ученикът – читател има активна роля. Той дешифрира съобщението, анализира го, мисли по въпроси, изгражда и защитава лично мнение и др.

Четенето с разбиране е процес, който включва няколко фази на възприемане/разпознаване на графичните знаци:

- разбиране – значението на текста, възложено от автора е разбрано, т.е. движи се от графичните знаци към идеите;
- тълкуване – открива се мисълта на автора;
- реакция – изразява се съгласие или несъгласие с автора;
- интегриране – ако читателят прецени, че авторовите идеи са стойностни, ги интегрира в личните си преживявания.

Четенето с разбиране включва както лингвистични, така и когнитивни процеси, които си взаимодействат по време на четенето, в резултат на което читателят тълкува и пресъздава смисъла от писмения текст. Процесът осмисляне изисква от учениците да свържат информацията от текста със своите знания, получени от други източници, с опита си, с нагласите и ценностите.

Началото на формиране на грамотност по четене се поставя още в 1. клас и продължава през целия период на обучение. Овладяването на техническата страна на четенето е от съществено значение и се провокира удовлетвореност от постигнатото. Добрата техника на четене е много важна при формиране на умения за четене. Постепенно учениците сами откриват стратегии, чрез които да достигнат до нужната информация и да разберат смисъла на прочетеното.